BO‘LAJAK “TARBIYA” FANI O‘QITUVCHILARINI RAQAMLI TARBIYAVIY KONTENTNI GEYMIFIKATSIYA ASOSIDA LOYIHALASHGA TAYYORLASH MEXANIZMLARI

Xaydarova Nilufar Voxid qizi
Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti mustaqil tadqiqotchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23510762

Annotatsiya. *Maqolada bo‘lajak “Tarbiya” fani o‘qituvchilarini raqamli tarbiyaviy kontentni geymifikatsiya asosida loyihalashga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari yoritiladi. Qadriyatga yo‘naltirish, faol ishtirok, missiya, monitoring, rag‘batlantirish va refleksiv tahlilning o‘zaro bog‘liqligi asoslanadi. Uchta oliy ta’lim muassasasidagi 407 nafar talaba ishtirokidagi tajriba-sinov natijalari umumlashtiriladi. Kontentni loyihalash va baholashga doir metodik tavsiyalar beriladi.*

Kalit so‘zlar: *geymifikatsiya, Tarbiya fani, raqamli tarbiyaviy kontent, pedagogik mexanizm, qadriyat, missiya, monitoring, refleksiya.*

Аннотация. *В статье рассматриваются педагогические механизмы подготовки будущих учителей предмета «Воспитание» к проектированию цифрового воспитательного контента на основе геймификации. Обоснована взаимосвязь ценностной ориентации, активного участия, миссии, мониторинга, поощрения и рефлексивного анализа. Обобщены результаты педагогического эксперимента с участием 407 студентов трёх вузов. Предложены методические рекомендации по проектированию и оценке контента.*

Ключевые слова: *геймификация, предмет «Воспитание», цифровой воспитательный контент, педагогический механизм, ценность, миссия, мониторинг, рефлексия.*

Abstract. *The article examines pedagogical mechanisms for preparing prospective teachers of the Tarbiya (Upbringing) subject to design gamified digital educational content. It explains the interconnection of value orientation, active participation, missions, monitoring, encouragement, and reflective analysis. Findings from a pedagogical experiment involving 407 students at three higher education institutions are summarized. Methodological recommendations for content design and evaluation are proposed.*

Keywords: *gamification, Tarbiya subject, digital educational content, pedagogical mechanism, values, mission, monitoring, reflection.*

Kirish. “Tarbiya” darsidagi raqamli topshiriq o‘quvchini o‘ylashga undashi, uning kundalik hayotiga yaqin vaziyatni muhokamaga olib kirishi kerak. Halollik yoki mas’uliyat haqidagi ta’rifni bilish bilan shu qadriyatga mos qaror qabul qilish orasida farq bor. Masalan, o‘quvchi topilgan buyumni egasiga qaytarish kerakligini aytishi mumkin, ammo egasi noma’lum bo‘lganda qanday yo‘l tutishini asoslash unga murakkabroq tuyuladi. Bo‘lajak o‘qituvchini tayyorlashda ana shu farqni hisobga olish zarur: u tushunchani tushuntirishni ham, o‘quvchini tanlov va mulohazaga olib keladigan vaziyatni yaratishni ham o‘rganadi.

Mazkur yondashuvning me’yoriy asosi tarbiya mazmuni va raqamli resurslarga qo‘yiladigan talablar bilan bog‘liq. Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qarori bilan tasdiqlangan Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasida

fazilatlarni yosh xususiyatlariga mos, izchil shakllantirishga e’tibor qaratilgan [4]. Bu maqsad raqamli topshiriqni ham bolaning tushunishi va amaliy tajribasiga mos qurishni talab qiladi. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarorida “Tarbiya” fanini joriy etish hamda unga oid darsliklar, multimedia ilovalari va o‘quv-metodik majmualarni tayyorlash ko‘zda tutilgan [5]. Demak, o‘qituvchining tayyorgarligi fan mazmunini bilish bilan birga, shu mazmunni raqamli shaklda pedagogik jihatdan to‘g‘ri ifodalashni ham qamrab oladi.

Prezidentning 2025-yil 15-maydagi PQ-183-son qarori bolalar uchun milliy kontent yaratish va uni ommalashtirishni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan. Hujjatda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, o‘zlikni anglash hamda xavfsiz axborot muhitiga e’tibor berilgan [6]. Mazkur vazifalar nuqtayi nazaridan, geymifikatsiyalangan kontentning tarbiyaviy mazmuni va bolaning unga munosabati birgalikda ko‘rib chiqilishi lozim. Bu hujjatlar geymifikatsiyaning o‘zini majburiy usul sifatida belgilamaydi; ular taklif etilayotgan yondashuvning mazmuniy va tashkiliy asosini tushuntiradi.

Geymifikatsiya o‘yin dizayni elementlarini o‘yindan tashqari kontekstda qo‘llash sifatida ta’riflanadi [1]. Mazkur yondashuvdan tarbiyaviy maqsadda foydalanishda missiya, tanlov, bosqichli topshiriq va qayta aloqa mazmun bilan uyg‘unlashtiriladi. Raqamli tarbiyaviy kontent bu maqolada qadriyatga oid pedagogik vaziyat, topshiriq, tanlov va refleksiyani raqamli vosita orqali taqdim etuvchi resurs sifatida qaraladi. Tadqiqot muammosi bo‘lajak o‘qituvchining raqamli vositadan foydalanish ko‘nikmasini tarbiyaviy faoliyatni loyihalash tayyorgarligi bilan bog‘lashdan iborat.

Mahalliy pedagogik adabiyotlar ushbu masalani qadriyatlar tarbiyasi bilan bog‘lashga yordam beradi. O. Musurmonovaning “Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi” hamda M. Quronovning “Milliy tarbiya” asarlari tadqiqotning nazariy tayanchlari sifatida olindi [7; 8]. Ushbu yo‘nalishdan kelib chiqib, raqamli vaziyatlarda oilaga hurmat, rostgo‘ylik, hamjihatlik va mas’uliyat kabi mazmunlarni o‘quvchining kundalik munosabatlari bilan bog‘lash taklif etiladi. Milliy mazmun topshiriqdagi nom yoki tasvirda emas, unda muhokama qilinadigan qaror va munosabatlarda ifodalanishi kerak.

Maqolada bo‘lajak “Tarbiya” fani o‘qituvchilarini raqamli tarbiyaviy kontentni loyihalashga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Asosiy e’tibor qadriyatga yo‘naltirish, faol ishtirok, missiya, monitoring, rag‘batlantirish va refleksiv tahlilning bitta mashg‘ulot doirasida qanday bog‘lanishiga qaratildi. Raqamli vosita tanlash shu pedagogik vazifalardan kelib chiqishi lozim.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, suhbat, anketa, diagnostik baholash va pedagogik tajriba-sinov metodlari qo‘llanildi. Tajriba-sinovga Andijon davlat pedagogika instituti, Navoiy davlat universiteti va Guliston davlat pedagogika institutining “Boshlang‘ich ta’lim”

yo‘nalishidagi 407 nafar talabasi jalb etildi. Nazorat guruhida 203 nafar, tajriba guruhida 204 nafar talaba qatnashdi. Guruhlar mavjud akademik guruhlar asosida shakllantirildi; tasodifiy taqsimlash amalga oshirilmagan.

Tayyorgarlik motivatsion-qadriy, kognitiv, faoliyatli-amaliy va refleksiv-tahliliy mezonlar bo‘yicha baholandi. Umumiy diagnostikada past, o‘rta va yuqori darajalar ajratildi. Tajriba guruhida qadriyatga yo‘naltirilgan integrativ model asosida missiyalar, vaziyatli-rolli topshiriqlar, mini-loyihalar, monitoring va refleksiv muhokamalar tashkil etildi. Nazorat guruhida mashg‘ulotlar an’anaviy tartibda olib borildi. Darajalar taqsimotini qiyoslashda Pearson χ^2 mezoni, bog‘lanish kuchini baholashda Cramer V ko‘rsatkichi qo‘llanildi.

Pedagogik mexanizmlar va ularning amaliy ifodasi. Qadriyatga yo‘naltirish mexanizmi kontentning tarbiyaviy maqsadini belgilaydi. Bo‘lajak o‘qituvchi avval rivojlantiriladigan qadriyatni aniqlaydi, so‘ng uni hayotiy vaziyat va tanlov bilan bog‘laydi. Masalan, halollik mavzusidagi raqamli topshiriqda topilgan buyumni egasiga qaytarish bo‘yicha bir necha yechim berilishi mumkin. Talaba to‘g‘ri javobni belgilash bilan birga, har bir qarorning boshqa kishiga ta’sirini tushuntirishni ham loyihalashtiradi.

Faol ishtirok mexanizmi ta’lim oluvchining tanlov qilish va hamkorlikda ishlash imkoniyatini ta’minlaydi. Kontentda rol tanlash, muqobil yechimni asoslash va umumiy qarorni shakllantirish vazifalari bo‘lishi lozim. Mustaqil tanlov, kompetentlik hissi va boshqalar bilan bog‘liqlik ichki motivatsiyani qo‘llab-quvvatlashning muhim shartlari sifatida talqin etiladi [2]. Shu sababli raqamli topshiriqni bajarish tezligidan tashqari ishtirokning mazmuni ham hisobga olinadi.

Missiya mexanizmi tarbiyaviy maqsadni bajariladigan vazifaga aylantiradi. Uning tuzilishida muammo, ishtirokchi roli, bajarish bosqichlari va kutiladigan mahsulot aniqlashtiriladi. Bo‘lajak o‘qituvchiga “Mas’uliyat kvesti”ni yaratish topshirilganda, u vaziyatni tanlaydi, qaror variantlarini ishlab chiqadi, ularning oqibatlarini ifodalaydi va yakuniy muhokama savollarini tuzadi. Natijada talaba kontent iste’molchisi sifatidagi tajribasini pedagogik loyihalash faoliyatiga ko‘chiradi.

Monitoring mexanizmi topshiriq davomida rivojlanish dinamikasini kuzatish va qayta aloqa berishga xizmat qiladi. Raqamli javoblar, kuzatuv varaqalari va yaratilgan kontent tahlili orqali talabaning vaziyatni tushunishi, maqsadga mos topshiriq tuzishi va baholash mezonlarini belgilashi aniqlanadi. Xato aniqlanganda keyingi topshiriq yoki tushuntirish moslashtiriladi. Shu tariqa monitoring yakuniy ball qo‘yishdan tashqari o‘rganishni boshqarish vazifasini bajaradi.

Rag‘batlantirish mexanizmi erishilgan pedagogik yutuqni mazmunli e’tirof etishga qaratiladi. Ball, nishon yoki daraja qaysi sifatli harakat uchun berilgani tushuntirilishi kerak. Hamkoriga yordam berish, qarorini dalillash yoki loyihani qayta ishlash kabi harakatlarni e’tirof etish tarbiyaviy maqsad bilan bog‘lanadi.

Ommaviy reytingdan foydalanishda ishtirokchilarning qadr-qimmati va psixologik xavfsizligini saqlash talab etiladi.

Refleksiv tahlil mexanizmi qaror, natija va takomillashtirish yo‘lini anglashga xizmat qiladi. Talaba “Qaysi qadriyatni rivojlantirishni ko‘zladim?”, “Topshiriq bu maqsadga qanday xizmat qildi?”, “Qaysi elementni o‘zgartirish kerak?” savollariga javob beradi. Mazmunli geymifikatsiyada shaxsiy ma’no, tanlov va refleksiyaga e’tibor berilishi [3] ushbu mexanizmning nazariy tayanchidir. Refleksiya natijasida raqamli resursning pedagogik mazmuni qayta ishlanadi.

jadval.

Geymifikatsiyalangan kontentni loyihalashda pedagogik mexanizmlarning amaliy ifodasi

Mexanizm	Kontentdagi ifodasi	Bo‘lajak o‘qituvchining ko‘nikmasi
Qadriyatga yo‘naltirish	Vaziyatni halollik, hurmat yoki mas’uliyat bilan bog‘lash	Tarbiyaviy maqsadni aniq belgilash
Faol ishtirok	Rol tanlash, qarorni guruhda asoslash	Hamkorlik faoliyatini tashkil etish
Missiya	Muammo, bosqich va yakuniy mahsulotni belgilash	Maqsadga mos ssenariy tuzish
Monitoring	Javob va loyihani mezonlar asosida kuzatish	Qayta aloqa berish, vazifani moslashtirish
Rag‘batlantirish	Dalillangan qaror va yordamni e’tirof etish	Rag‘batni tarbiyaviy maqsadga bog‘lash
Refleksiv tahlil	Qaror oqibatini muhokama qilish, loyihani qayta ishlash	O‘z pedagogik yechimini baholash

Mexanizmlarni qo‘llash nazariy tayyorlov, amaliy loyihalash hamda monitoring va refleksiya bosqichlarida tashkil etiladi. Nazariy bosqichda geymifikatsiyaning mohiyati va tarbiyaviy maqsadlar tahlil qilinadi. Amaliy bosqichda talabalar raqamli ssenariy yaratadi va mikrodarsda sinaydi. Yakunda tengdoshlar fikri, kuzatuv natijalari va o‘zini baholash asosida mahsulot takomillashtiriladi. Kahoot!, Quizizz, Wordwall yoki PowerPoint kabi vositalar muayyan pedagogik vazifaga mos tanlanadi.

Jadvaldagi bog‘lanishni “Topilgan buyum” missiyasi misolida tushuntirish mumkin. Talabaga boshlang‘ich sinf uchun uchta tanlovdan iborat raqamli vaziyat yaratish tavsiya etiladi: buyumni o‘zida olib qolish, egasini izlash yoki o‘qituvchiga topshirish. Har bir variantdan keyin uning oqibatini ochadigan savol beriladi. Guruh a’zolari o‘quvchi, o‘qituvchi va kuzatuvchi rollarida ssenariyni sinab ko‘rishi mumkin. Muhokamada tanlangan javobdan tashqari uni asoslash, boshqalarning fikrini tinglash va qarorni qayta ko‘rib chiqish ham e’tiborga olinadi. Bu misol metodik namuna bo‘lib, tajribada aynan shu ko‘rinishda qo‘llangan topshiriq sifatida taqdim etilmaydi.

Bo‘lajak o‘qituvchining xulosasi ham shu jarayonda shakllanadi: qaysi savol o‘quvchini o‘ylantirdi, qaysi izoh haddan tashqari tayyor javob bo‘lib qoldi, qaysi variantni yoshga moslashtirish kerak? Ssenariyni shunday tahlil qilish orqali raqamli vositani ishlatish ko‘nikmasi metodik fikrlash bilan bog‘lanadi. Dars uchun sifatli kontent tayyorlash ko‘pincha birinchi variantni yaratishdan ko‘ra, uning savollarini qayta ishlash va pedagogik maqsadini aniqlashtirishni talab qiladi.

Natijalar va muhokama. Boshlang‘ich diagnostikada yuqori daraja tajriba guruhida 43 nafar (21,1%), nazorat guruhida 41 nafar (20,2%) talabada qayd etildi. Yakuniy diagnostikada bu ko‘rsatkich tajriba guruhida 76 nafar (37,2%), nazorat guruhida 50 nafar (24,6%) talabani tashkil etdi. Tajriba guruhida yuqori daraja ulushi 16,1 foiz punktga, nazorat guruhida 4,4 foiz punktga oshdi. Past daraja ulushi tajriba guruhida 33,8% dan 16,7% ga, nazorat guruhida 34,0% dan 28,6% ga kamaydi.

Tajriba-sinov ma’lumotlariga berilgan statistik ishlovga ko‘ra, boshlang‘ich taqsimot bo‘yicha $\chi^2=0,051$, df=2, p=0,975; yakuniy taqsimot bo‘yicha $\chi^2=11,629$, df=2, p=0,003 bo‘lgan. Yakuniy Cramer V=0,169 ko‘rsatkichi guruh bilan tayyorgarlik darajasi orasidagi bog‘lanish kuchining kichikligini bildiradi. Natijalar integrativ model qo‘llangan guruhda tayyorgarlik darajalari ijobiyroq o‘zgarganini ko‘rsatadi.

Ushbu natijalar umumiy geymifikatsion-pedagogik tayyorgarlikka tegishli. Raqamli kontent sifatining mustaqil o‘lchovi yoki o‘quvchilarning axloqiy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatkichi sifatida ularni talqin qilish mumkin emas. Tajribada oltita mexanizm birgalikda qo‘llanganligi sababli har birining alohida sababiy hissasi aniqlanmagan. Mavjud akademik guruhlardan foydalanilganligi ham natijalarni umumlashtirishda hisobga olinishi kerak.

Kontent loyihasini baholashda uning maqsadi va topshirig‘i orasidagi moslik birinchi o‘rinda turadi. O‘quvchi nimani tanlaydi, tanlovini qanday tushuntiradi va qanday qayta aloqa oladi — bu savollarning javobi ssenariyda ko‘rinishi kerak. Yoshga mos til, ortiqcha murakkab bo‘lmagan navigatsiya va shaxsiy ma’lumotlarni himoyalash ham hisobga olinadi. Internetdan foydalanish imkoniyati cheklanganda shu vaziyatni kartochka yoki guruhli muhokama orqali bajarish varianti tayyorlanadi. Mazkur mezonlar metodik tavsiya sifatida taklif qilinmoqda; ularning har biri bo‘yicha alohida empirik baholash keyingi izlanish vazifasidir.

Xulosa. Bo‘lajak “Tarbiya” fani o‘qituvchilarini raqamli tarbiyaviy kontent yaratishga tayyorlash pedagogik maqsad, vaziyat, faoliyat va baholashning izchil bog‘lanishini talab qiladi. Qadriyatga yo‘naltirish kontent mazmunini belgilaydi; faol ishtirok va missiya uni amaliy faoliyatga aylantiradi; monitoring, rag‘batlantirish va refleksiya esa faoliyatni kuzatish va takomillashtirishni ta’minlaydi. Tajriba-sinov natijalari mazkur mexanizmlar integratsiyasi qo‘llangan guruhda umumiy tayyorgarlikning ijobiy dinamikasini ko‘rsatdi.

Pedagog kadrlar tayyorlashda talabalarga mualliflik raqamli missiyalarini yaratish, mikrodarsda sinash va mezonlar asosida qayta ishlash vazifalarini berish maqsadga muvofiq. Keyingi tadqiqotlarda yaratilgan kontent sifatini alohida baholash hamda uni maktab amaliyotida qo‘llash natijalarini o‘rganish ushbu yondashuvning imkoniyatlarini aniqroq belgilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi PQ-183-son “Bolalar uchun mo‘ljallangan milliy kontentlar yaratish va ularni ommalashtirishni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. https://lex.uz/docs/-7528758.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. https://lex.uz/docs/-4676839.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida «Tarbiya» fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. https://lex.uz/docs/-4885018.
4. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
5. Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007.
6. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining “Gamification” // Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference. – New York: ACM, 2011. – P. 9–15. DOI: 10.1145/2181037.2181040.
7. Nicholson S. A RECIPE for Meaningful Gamification // Gamification in Education and Business / Eds. T. Reiners, L.C. Wood. – Cham: Springer, 2015. – P. 1–20. DOI: 10.1007/978-3-319-10208-5_1.
8. Ryan R.M., Deci E.L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, No. 1. – P. 68–78. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68.